

Рис.2 – Аквапарк Ocean Dom Японія

Рис.3 – Гостиница и ресторан
в туристическо-рекреационном
комплексе «Могаби-2» (проект)

- 1.Нефедов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – СПб.: Полиграфист, 2002. – 295 с.
- 2.Большаков А.Г., Поморов С.Б. Методические аспекты экологического подхода в районной планировке. – М.: ЦНТИ Госгражданстроя, 1986. – 39 с.
- 3.Лобанов Ю.Н. Отдых и архитектура. Будущее и настоящее. – Л.: Стройиздат, 1982. – 200 с.
- 4.Федотов В.И. Ландшафтные предпосылки развития экологического туризма в Центральном Черноземье / В.И. Федотов, С.В. Федотов // Туризм, экология и устойчивое развитие. – Тверь: ТВГУ, 2003. – С.332-340.

Получено 14.12.2011

УДК 72.012.185 : 725.73 (477.83/.86)

О.В.МЕР'Є, канд. арх.

Національний університет „Львівська політехніка”

АРХИТЕКТУРА ЛАЗЕНЬ ТА КУПАЛЕНЬ ГАЛИЧИННИ

Метою даної публікації є введення в науковий обіг фактологічних та аналітичних матеріалів про архітектуру лазень та купалень Галичини.

Целью данной публикации является введение в научный оборот фактологических и аналитических материалов об архитектуре бань и купален Галичины.

This paper aims to introduce into the scientific circulation a factual and analytical material about architecture of the bath houses in Galicia.

Ключові слова: лазня, купальня (громадська), типовий проект, архітектурне вирішення.

Архітектура громадських лазень та купалень [1, с. 478], в тому числі і їх типові проекти, залишилися поза увагою українських та закордонних дослідників, тому досі в історії архітектури України відсутні ці факти.

З-поміж українських науковців про історію деяких лазень та купалень писала львівська дослідниця Харчук Х. Р., зокрема Трускавця [10, 11], з польських – Пельчар З. [30]. Принагідно згадає досліджувані об'єкти у путівнику по пам'ятках Галичини польський дослідник Збігнев Гаузер [17]. Цінною інформацією є архівні матеріали [6-8]. Проте, досі в історії архітектури України відсутні факти про типи лазень і купалень Галичини, їх архітектуру та типові проекти і висвітлені матеріали заповнять цю прогалину.

Мета даної роботи – введення в науковий обіг фактологічних та аналітичних матеріалів про архітектуру лазень та купалень Галичини.

Історія лазні сягає своїм корінням прадавніх часів. Близько шести тисяч років тому пращури сучасних жителів арабських країн надавали великого значення чистоті свого тіла і скрізь активно користувалися лазнями. Єгипетські жерці мали скрізь комфортно влаштовані і доступні кожному лазні й обмивалися чотири рази на добу: двічі вдень і двічі вночі. Римсько-ірландські лазні відрізнялися від римської наявністю спеціальної труби для виходу відпрацьованого повітря, що робить атмосферу парної лазні здоровою [5].

Особливу популярність мала процедура відвідування лазень і у римлян, які відвідували терми (лат. *thermae*, від грец. *θερμη* – тепло). Навіть при зустрічі стародавні жителі Риму замість вітання питали один в одного: «Як потієш?». А на одній із старовинних будівель зберігся напис: «Банити, любов і радість – до старості ми разом», який дійшов аж до наших часів. Лазня для римлян служила цілим ритуальним приміщенням, була невід'ємною частиною їх житла. Адже там вони не тільки милися, але і проводили бесіди, читали вірші, малювали, співали, влаштовували пишні трапези. Були в банному приміщенні і кімнати для масажу, майданчики для спортивних вправ та змагань і навіть бібліотеки. Римляни-багатії відвідували лазні двічі на день. Терми склалися з декількох відділень: для роздягання і відпочинку після лазні, відділення з басейном для першого обмивання, потім приміщення для миття теплою і гарячою водою. Після нього – для сухої парної і вологої лазні. Відділення з басейном з холодною водою мало назву фригідарій. Обігрів парильних відділень вироблявся печами, що опалювалися нафтою. У Стародавній Греції лазні з'явилися спочатку у спартанців і виконували роль оздоровниць [5].

Загалом, виділяють три різновиди лазень: 1) лазні сухо-повітряні (міська громадська лазня-кам'янка, російська, фінська сауна) з температурою повітря від 60 до 120 °С і вологістю повітря від 5 до 25%; 2) лазні сири (парна, російська, фінська, східна), температура в які коливається від 50 до 70 °С, а вологість від 80 до 100%; 3) водяники, або японські

лазні (на теренах Галичини замість дерев'яних бочок використовували дерев'яні ванни). Ці чинники впливали на формування їхньої архітектури, в т. ч. на функціональне зонування приміщень, на наявність або відсутність вікон чи димарів тощо [5]. Інколи в будівлі розташовували і лазні, і купальні.

Відомими з давніх часів були лазні і на Русі, проте, у статуті Великого князя Володимира (966 р.) лазні числилися як «заклади для нездатних». По всій Русі, у селах і містах на берегах рік, озер і струмків будували парні лазні [5]. Ще у 1113 р. Нестор Літописець у *„Повести временных лет”* описує слов'янські дерев'яні лазні [4]. Руська парна лазня являла собою дерев'яну хату із двома приміщеннями: роздягальне і парильне відділення. У парильні розміщалося кам'янка – піч з каменями. Руська лазня має два різновиди: з топкою «по-чорному» і «по-білому». Грубка «по-чорному» найдревніша, але вона збереглася до наших днів у деяких областях. Грубки палять без димаря, дим виходить через відчинене вікно парильні. Коли кам'янка добре розігріта, коцегарити припиняють, баню провітрюють, стіни окатують водою, потім закривають вікна і двері і подають воду в кам'янку для утворення пари. Така лазня має особливий дух за рахунок впливу диму на дерев'яні конструкції зрубу. Лазня з топкою «по-білому» поширена по всій території України. У ній дим з кам'янки виходить через трубу, завдяки чому атмосфера в парильні не забруднюється, провітрювання парильні й обмивки стін не потрібно. Така лазня більш гігієнічна і сучасна. На теренах Галичини відомими були гуцульські та дакійські лазні. В останньому виді лазень використовуються певні камені Карпатських гір. Відомими в Карпатах були і купання в чанах з мінеральною водою (поширене також в Альпах та Піренеях).

Будували платні лазні для заможних людей у поселеннях Галичини і у XIX – першій половині XX ст. Зокрема, вони були двох типів: перший зводили з метою гігієни, другий – з лікувальною метою, в бальнеологічних курортах з ваннами із мінеральними водами. Досліджувані об'єкти були як дерев'яними, так і мурованими; здебільшого побудовані за індивідуальними проектами. Проте, дерев'яні лазні доволі часто згорали під час пожеж, які неодноразово спалахували у поселеннях Галичини, наприклад у 1826 р. в Станиславові. Існувала також диференціація лазень за національною приналежністю, як наприклад, іудейські лазні у Зборові (існували 1787 р.), чи Немирові (з 1817 р.).

Вишуканою будівлею була дерев'яна лазня (Е-подібна в плані, зведена у „садибному” стилі) у Березові Старосамбірського району Львівської обл. (рис.1) [35, 36], поряд знаходився купальний заклад у „закопанському” стилі [34]. Досить простою була архітектура дерев'яної лаз-

ні I та II класу у бальнеологічному курорті Черче (тепер – село Рогатинського району Івано-Франківської області): Г-подібна в плані будівля, одноповерхова, із складним дахом з двома сигнатурками (рис.2).

Рис.1 – Лазня у Березові Старосамбірського р-ну Львівської обл.:
а – [35]; б – [36].

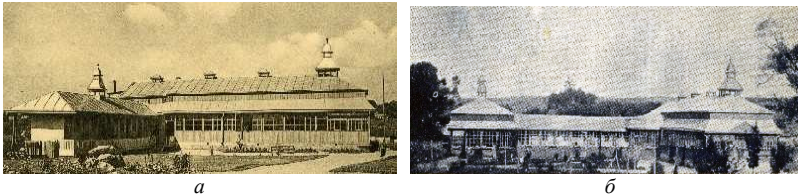

Рис.2 – Лазні в Черче:
а – листівка 90×140 мм, творець – Леон Янушевич, Львів, 1927-1931 рр. [15];
б – лазні I та II класу. Листівка 90×140 мм [3].

В архітектурному вирішенні мурованих лазень Східної Галичини XIX – першої половини XX ст. (рис.3), зведених за індивідуальними проектами, здомінував історизм, наприклад у: Буську [12, 13, 25-28], Моршині [22, 23, 39-46] та Хирові [14] Львівської обл. (з класицистичними елементами), Косові Івано-Франківської обл. [20]. А в Делятині Івано-Франківської обл. лазня була зведена в модерні з дерев'яними елементами „швейцарського стилю” (вирішення дерев'яного ганку з балконом над ним, різьби фронтонів) (рис.3, д) [16].

Львів. Перша відома лазня у м. Львові була в будинку №10 на сучасному проспекті Шевченка, в якому від 1810 р. функціонувала лазня та купальня Св. Анни, при чому використовували цілющу, багату на вміст заліза, воду існуючого тут природного джерела, відкритого паном Іммером. З часом новий власник Фердинанд Гросс, який зумів обладнати її за взірцем європейських купальних закладів: з мистецько оздобленого передсінка просторі мармурові сходи вели на другий поверх, де була розміщена кімната лікаря; заклад нараховував 22 кімнати (із вишуканим

оздобленням і багатими орнаментами на стінах, стелі і різних предметах побуту) і 30 ванн. В радянські часи тут теж була лазня, а з 1997 р. – Гранд-клуб „Софія” [21].

а

б

в

г

д

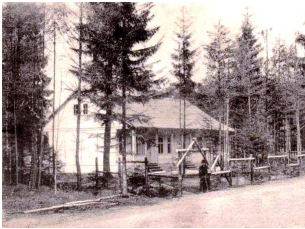
Рис.3 – Муровані лазні Східної Галичини у:

а – Буську [27]; *б* – бальний зал лазні в Буську [25]; *в* – в Моршині [22]; *г* – Косові Івано-Франківської обл. [20]; *д* – Делятині Івано-Франківської обл. Листівка 90×140 мм, виконавець Е. Шрайер, Станіславів, 1910 р. [16].

Згідно з дослідженнями автора, лазні для жінок і чоловіків були також при вул. Янівській у м. Львові, про що свідчить іконографія, на якій наявна вивіска над брамою до двору поряд із двоповерховим будинком (у якому знаходився ресторан „Кімната для сніданків”) та поряд розташованим мурованим бароковим костелом Воздвиження Чесного Хреста.

НЕМИРІВ. У XIX ст. поблизу міста Немирів розвинулася оздоровниця, відома як *Немирівські Купальні*. У 1815 р. Ігнатій Гіляра гр. Мощинський – тогочасний власник Немирова, звів перший заклад лазень з 8-ма кімнатами і 10-ма лазничками з 20 дерев'яними ваннами [17, с. 163]. У першій половині XX ст. поблизу Немирова була також лазня «Базар» [18] (рис.4, *а*). Це була прямокутна в плані, одноповерхова з горищем будівля хатнього типу, накрита двосхилим дахом. Більш атракційною була будівля лазні в Немирові [32] (рис.4, *б*) у стилі модерн, сформовані кількома об'ємами: один з яких – одноповерховий, коридорного типу, накритий двосхилим дахом із квадратною в плані вежею,

звінчаною наметовим дахом; інший – одноповерховий з мансардою, на-критий напіввальмовим дахом. Досі збережена мурована будівля колишньої лазні (поч. – середини XIX ст.), що знаходиться біля ринку, у стилі неокласицизм. Про їх місцезорозташування довідуємося із кадастрових карт містечка Немирів із ЦДІАУ у м. Львові (фонд 186, опис 5, справа 442, 7 частин, 8 арк., арк. 5; фонд 186, опис 5, справа 447, 7 частин, 8 арк., арк. 4), які датуються 1856 р., проте, на них чітко простежуються два різні періоди забудови, в тому числі й різні будівлі лазень.

a

б

Рис.4 – Немирівські лазні та купальні:
a – «Базар». Листівка [18]; *б* – [33].

ТРУСКАВЕЦЬ. У Трускавці було декілька лазень – I, II та III класу. Перші лазні існували вже у 1827 р. (рис. 5, *a*). А у 1836 р. шляхтич Юзеф Міцевський, адміністратор державного маєтку у Трускавці, отримав офіційний дозвіл з Відня побудувати в Трускавці стаціонарний невеликий будинок для приймання ванн, що мав 8 кабін (рис.5, *б*) і 4 будинки для помешкання відпочивальників [30, с. 3, 4]. Старі „лазнички” (пізніше стали III класу) знаходились перед віллою „Під білим орлом” (1895 р.), навпроти будинку, званого „Базаром” [10, с. 224]. Пізніше для відпочивальників Ю. Міцевський відкрив водолікарню „Нептун” або „лазнички”, як їх в той час називали. Пізніше в цьому будинку розмістились „лазнички II класу” [10, с. 223].

Рис. 5 – Плани лазень в Трускавці [11, с.276]:

a – план лазні, прибудованої до корчми, 1827 р.; *б* – план лазні на 8 кабін (не збережені);
в – план лазні на 30 кабін (не збережені), 1853 р., історизм у формах „швейцарського стилю”.

У Трускавці Спілка польських шляхтичів під керівництвом графа Адама Сапєги збудувала навпроти старої водолікарні нову двоповерхову, для першого і другого класу у так званому „швейцарському стилі” на 60 кабін для прийняття ванн, згідно з вказівками бальнеологічної комісії Краківського лікарського товариства, використовуючи найновіші досягнення бальнеотехніки (рис.6, б). На другому поверсі „лазничок” містилося 25 житлових кімнат, обладнаних з комфортом, та три великі зали з відкритими балконами-галереями, що виходили в парк. На першому поверсі були приміщення для ванн. Нова водолікарня мала мармурові і металеві ванни, а старі дерев’яні ванни залишилися у „старих лазничках”, призначених для мінеральних ванн третього класу. За „новими лазничками” поставили невеликий будинок для прийняття ропних ванн [2].

а

б

Рис.6 – Дерев’яні лазні Трускавця:
а – листівка [9]; б – I класу, листівка [31].

Проте, досліджуючи архівні матеріали, автор виявив три типові (недатовані) проекти громадських лазень, виконаних на замовлення Відділу гігієни міст і сіл Міністерства громадського здоров’я [6-8], які служили для першого із вищезазначених типів. На даному етапі дослідження не встановлено в яких саме поселеннях були зведені будівлі таких типів.

Проект громадської лазні. Тип 1. Опис згідно проекту (рис.7) [6]: розмір плану основного об’єму будівлі без тамбурів – 11,46х6,96 м. Об’єкт на цоколі, дерев’яний, стовпно-ригельної системи будівництва, ззовні тинькований. Зі сторони бічного фасаду запроектовано тамбур, що доступний трьома сходами, з якого потрапляємо до пожекальні, далі до розбиральні, з якої є вихід до перукарні та до душової з 6 кабінками. З душової кімнати є вхід до туалетної кімнати та до вбиральні. З вбиральні – вихід до сходів, а звідти – в тамбур. На мансарді – одна кімната фахверкової конструкції (дерев’яний каркас з цегляним заповнен-

ням). Вхідні двері – прямокутні. Вікна – прямокутні двостулкові (шириною 1 м), з дерев'яними віконницями з різьбою із мотивом серця (по три вікна – на головному та тильному фасадах, одне – на бічному фасаді, два – на іншому бічному фасаді). Одне квадратне віконце – у стіні мансарди головного фасаду. По два вузьких віконця влаштовано в тамбурах, один з яких запроєктований як вхід, інший – як вихід. І по одному слуховому віконцю влаштовано на схилах дахів – зі сторони бічних фасадів. Сходи, що проводять на мансарду – геометричні. Внизу причілок мансарди із вертикальним шалюванням, а вище – із шалівкою в смерічку; увагу приділено також різьбі фронтонної дошки. Дах – чотирисхилий із солом'яним покриттям, звінчаний рогами (конструктивним елементом покрівлі у вигляді ріг); із трьох коминів і віконцями типу „летюча миш” зі сторін бічних фасадів. Окап даху покритий гонтом. Під окапом по периметру будівлі видніються балки. Цей проект повстав під впливом пошуку національного стилю. Екстер'єр будівлі запроєктовано у вигляді традиційного народного дерев'яного будівництва. Автор також висунув гіпотезу, що проект виконав арх. Розумович.

Проект громадської лазні. Тип 2. Опис згідно проекту (рис.8) [7]: загальний розмір плану – 13,40х10,60 м. Об'єкт мурований, на підмурівку, одноповерховий з мансардою. Складається із 2-х тамбурів, каси, почекальні, роздягальні, перукарні, котельні, 6 душових, 2-х ванних кімнат, туалету, вбиралень. Головний вхід запроєктовано у наріжнику із контрфорсом. Вхідні двері – прямокутні з півкруглим завершенням. Вікна першого поверху – прямокутні (по 6 на головному та тильному фасадах, середні з яких подвійні). Дах – високий мансардний, із слуховими вікнами та трьома коминами. Фронтон мансардного вікна головного фасаду вирішений у стилі необароко. У полі фронтона – овальне віконце, по боках якого колони іонічного ордеру, а під ними підпис „Kariele ludowe”. За стилістичним вирішенням належить до об'єктів у стилі історизм з елементами необароко.

Проект громадської лазні. Тип 3. Опис згідно проекту (рис.9) [8]: загальний розмір плану – 19,86х11,24 м. Корисна площа забудови складала 173 м². Об'єкт мурований, на цоколі, одноповерховий з мансардою. Вхід та вихід запроєктовано зі сторін бічних фасадів. Будівля складається із 2-х тамбурів, каси / обміну валют, почекальні, роздягальні, перукарні, котельні, бані, 10 душових, 2-х ванних кімнат, туалету, вбиралень. Горизонтального членування фасадам надають карнизи. Вертикального – виступаючі об'єми першого поверху на головній осі фасаду, в товщі стін яких влаштовано по три ніші з вікнами із напівкруглими завершеннями. Основний об'єм накритий вальмовим дахом з одним слуховим вікном типу „летюча миш” зі сторони бічного фасаду. А виступаючі на

головному та тильному фасадах об'єми першого поверху накриті трисхилими дахами, на центральному схилі яких – по одному слуховому мансардному вікну типу „летюча миш”. На даху 4 комини. Архітектурне вирішення екстер'єру – характерне для історизму.

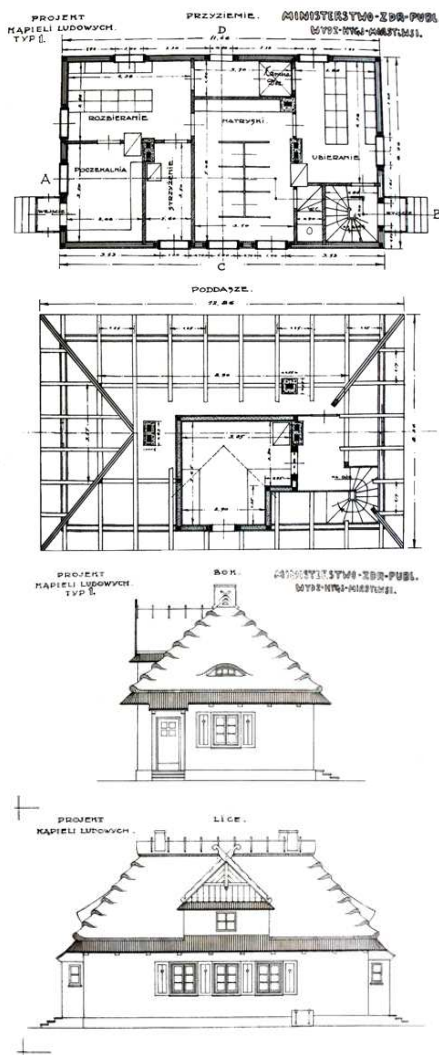
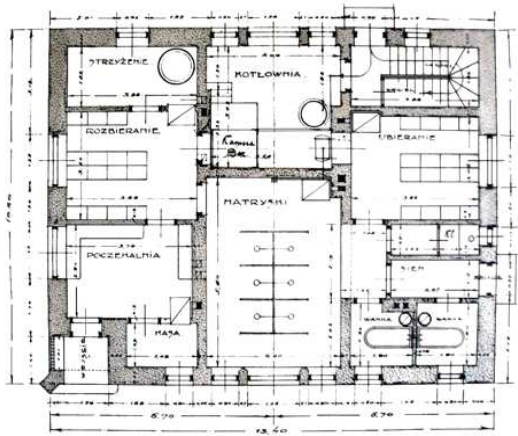

Рис.7 – Проект дерев'яної громадської лазні. Тип 1.
Плани першого поверху та горища, бічний та головний фасади [6, арк. 1]

PRZYZIEMIE

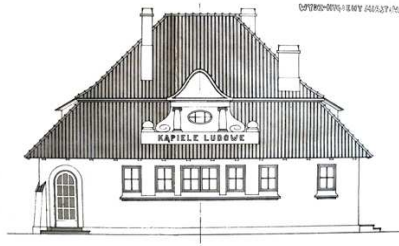

TYPE 2.

PROJEKT KAPIELI LUDOWYCH.

LICE.

MINISTERSTVO ZDRAVOTNI
OPRABOVSKEGA MINISTRA.

Аналогами досліджуваних об'єктів на теренах Польщі (рис.10) були лазні у: Жегестові, Криниці, Наленчові, Олесеві, Щавниці – ім. графа Адама Стадницького, Ястарні та ін.

582

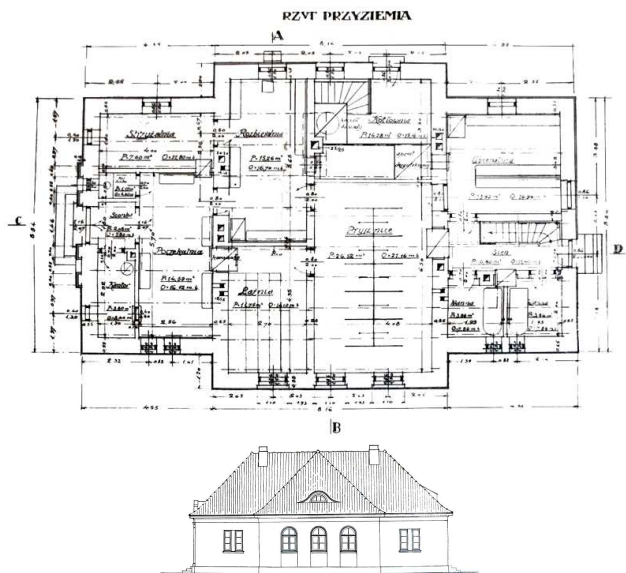

Рис. 9 – Проект мурованої громадської лазні. Тип 3. Фасад та план [8, арк. 5]

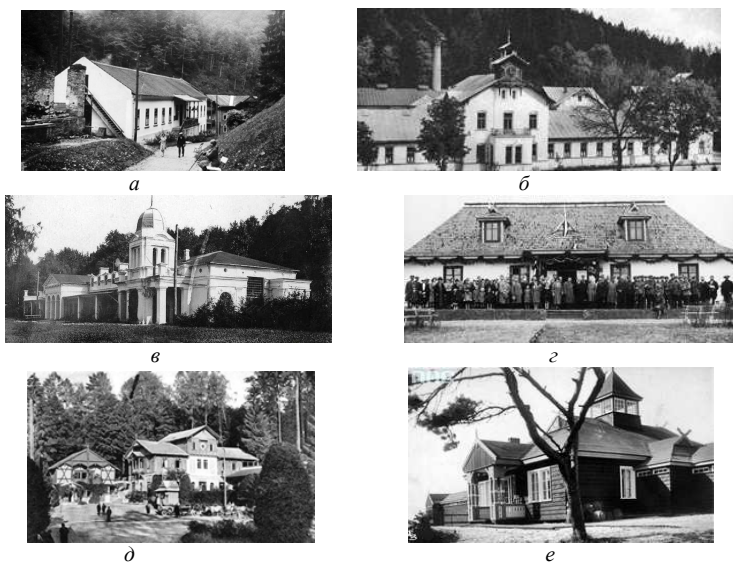

Рис.10 – Аналоги досліджуваних об'єктів – лазні на теренах Західної Галичини:
а – Жегестові [19]; б – Криниці [29]; в – Наленчові [47]; г – лазня 1932 р. у курорті Олесів [24]; д – у Щавниці [38]; е – Ястарні [37].

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Вілла „Світезянка. Купальний заклад” [Листівка] / Бібліотека Львівського відділення Інституту українознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР. Інв. № 24354.
3. Живець Черче: Купальні І і II кл. Львів: „Біблѡс”, 1930-1939 / Бібліотека Інституту Народознавства при НАНУ, Львів, 18107. ID: 04059. – Режим доступу: <http://www.lvivcenter.org/uk/uid/picture/?pictureid=4059>.
4. Знамениті дати вітчизняної курортології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vafk.com/rus/daty.doc>.
5. Лазня [Електронний ресурс] / Вікіпедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D1%8F>.
6. Проект громадської лазні. Тип 1 / Типові плани курортних будинків // Окружне управління охорони здоров'я / Центральний державний історичний архів України (ЦДІАУ) у м. Львові : фонд 567, опис 1, справа 140, 5 арк., арк. 1.
7. Проект громадської лазні. Тип 2 / Типові плани курортних будинків // Окружне управління охорони здоров'я / ЦДІАУ у м. Львові : фонд 567, опис 1, справа 140, 5 арк., арк. 3, 4.
8. Проект громадської лазні. Тип 3 / Типові плани курортних будинків // Окружне управління охорони здоров'я / ЦДІАУ у м. Львові : фонд 567, опис 1, справа 140, 5 арк., арк. 5.
9. Трускавець. Купальний заклад. Листівка, надіслана 29.VI.1901 р. Видавець Леон Фельдгоф, Трускавець. 90×140 мм. За: Truskawiec. Willa Świtezianka. Zakład Kąpielowy. Nakładem Leona Feldhofa w Truskawcu / Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, Львів, Інв. № 24354.
10. Харчук Х.Р. Основні періоди формування курортної забудови міста Трускавця та їх ідеологічне підґрунтя (XIX – перша половина XX ст.) / Христина Романівна Харчук // Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. № 505. – Львів: Нац. ун-т „Львівська політехніка”, 2004. – С.222-226.
11. Харчук Х.Р. Формування архітектури Трускавця у XIX – першій половині XX ст. (на прикладі курортної забудови): Дис. ... канд. арх.: 18.00.01 / Христина Романівна Харчук / Нац. ун-т „Львівська політехніка”. – Львів, 2005. – 327 с.
12. Busko Zdrój. "Łazienki" (obecnie Sanatorium "Marconi") – widok zewnętrzny. 1942–1946 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Wydawnictwo Prasowe Kraków–Warszawa. Sygnatura: 2-9232. Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/21575/10f796b817e43f8e8a07eb824b9eda73/>.
13. Busko Zdrój. "Łazienki". Autor: Pfeil Otto, 1943-06 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Wydawnictwo Prasowe Kraków–Warszawa. Sygnatura: 2-9233. <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/21577/10f796b817e43f8e8a07eb824b9eda73/>.
14. Chyrów – konwikt, łazienki [Dokument ikonograficzny] 19-20 w. – ikonografia [1911]. Publisher: [S.l. : s.n.] / Biblioteka Narodowa, Pocz. 12696.
15. Czerce Zdroj. Łazienki / Бібліотека Інституту Народознавства при НАНУ, Львів, 18103 / [Електронний ресурс] / Урбаністичні образи. ID: 04053. – Режим доступу: <http://www.lvivcenter.org/uk/uid/picture/?pictureid=4053>.
16. Delatyn. Zakład kąpielowy i inhalacyjny. Делятин. Заведення купелеве і інгаляційне. 917 Nakł. E. Schreiera w Stanisławowie. 1910 / Бібліотека Інституту Народознавства при НАНУ, Львів, 18288; Урбаністичні образи. ID: 04102. – Режим доступу: <http://www.lvivcenter.org/uk/uid/picture/?pictureid=4102>.
17. Hauser Z. Ilustrowany przewodnik po zabytkach Galicji Wschodniej. Kresy: Lwowskie, Lwów, Stanisławowskie / Zbigniew Hauser / Wydanie I. – Warszawa: Burchard

Edition, 2004. – S. 163.

18.Łazienki obok Niemirowa ok. 1920 r, wyd. Mojżesza Rechesa [Dokument ikonograficzny] [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://allegro.pl/show_item.php?item=1394591085&apv_visits=1#gallery.

19.Łazienki w Żegiestowie-Zdroju. Siermuntowski A., 1929 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-768. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/176987/10f796b817e43f8e8a07eb824b9eda73/>.

20.Lecznica dr Tarnawskiego, Kosów : łazienki [Dokument ikonograficzny] [S.l. : s.n.] [ca 1930] / Biblioteka Narodowa, Pocz.15332.

21.Lwów. Ulica Akademicka. Poczówka 90x140 мм, Odo Dobrowolski, 1910-1914. Lwowskie Wydawnictwo Kart Artystycznych L. P. Lwów 1. №846 / Музей мистецтва давньої української книги ЛІГМ, № Арх-491 / [Електронний ресурс] / Урбаністичні образи. ID: 00476. – Режим доступу : <http://www.lvivcenter.org/uk/uid/picture/?pictureid=476>.

22.Morszyn, łazienki = Morszyn, Badeanstalt [Dokument ikonograficzny] 1910. W Stanisławowie : nakł. E. Schreiera / Biblioteka Narodowa, Pocz.16886.

23.Morszyn-Zdrój, pijalnia i łazienki [Dokument ikonograficzny]. Lwów : nakład "Also!" [1934] / Biblioteka Narodowa, Pocz.16914.

24.Otwarcie Łazienek w uzdrowisku Olesiów. Uczestnicy uroczystości przed budynkiem Łazienek. 1932 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-501. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175788/10f796b817e43f8e8a07eb824b9eda73/>.

25.Państwowy Zakład Kąpielowy w Busku-Zdroju. Sala balowa w głównym pawilonie handlowym. 1934 / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-130.

26.Państwowy Zakład Kąpielowy w Busku-Zdroju. Gmach łazienek siarczanych. 1936-07 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-131-1. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/174060/10f796b817e43f8e8a07eb824b9eda73/>.

27.Państwowy Zakład Kąpielowy w Busku-Zdroju. Gmach łazienek siarczanych. 1936–1937 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-131-2. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/174061/0bacfbfd2039524550a36e3ac3ef724f5/>.

28.Państwowy Zakład Kąpielowy w Busku-Zdroju. Gmach łazienek siarczanych. 1937 [Dokument ikonograficzny] / NAC. Sygnatura: 1-C-132.

29.Państwowy Zakład Zdrojowy w Krynicy-Zdroju. Budynek Starych Łazienek. 1910 – 1939 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-395. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175527/10f796b817e43f8e8a07eb824b9eda73/>.

30.Pelczar Z. Historia rozwoju Truskawca i ulepszenia lat ostatnich / Z. Pelczar. – Kraków, 1909. – с. 3, 4.

31.Truskawiec, łazienki I klasy [Dokument ikonograficzny] [Kraków: Wydawnictwo Sztuka] 1939 / Biblioteka Narodowa, Pocz.5201.

32.Uzdrowisko w Niemirowie-Zdrój. Ogólny widok Łazienek. 1933 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-498. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175775/10f796b817e43f8e8a07eb824b9eda73/>.

33.Uzdrowisko w Niemirowie-Zdrój. Budynek Łazienek [Dokument ikonograficzny]. 1920–1939 [Електронний ресурс] / NAC. Sygnatura: 1-C-499. Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175776/97770a086d6c82b31f4dcde7143864e9/>.

34.Zakład Kąpielowy „Antałówka” w Brzozowie. Budynek Zakładu Kąpielowego. 1926-

1939 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-129. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/174054/0bacfbfd2039524550a36e3ac3ef724f5/>.

35.Zakład Kąpielowy i Dom Zdrojowy w Brzozowie. Budynek Zakładu Kąpielowego i Domu Zdrojowego. 1926–1939 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-127. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/174052/0bacfbfd2039524550a36e3ac3ef724f5/>.

36.Zakład Kąpielowy w Brzozowie k. Lwowa. Budynek Zakładu Kąpielowego. 1926–1939 [Електронний ресурс] / Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-128. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/174053/0bacfbfd2039524550a36e3ac3ef724f5/>.

37.Zakład Kąpielowy w Jastarni. Budynek Łazienek. 1928 – 1939 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-289. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/174584/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

38.Zakład Zdrojowo-Kąpielowy im. Adama hr. Stadnickiego w Szczawnicy. Ogólny widok źródła "Józefiny" i "Jana". 1925 - 1939 / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-605. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/176247/0bacfbfd2039524550a36e3ac3ef724f5/>.

Zdrojowisko Morszyn. Budynek Łazienek solankowych. 1935 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-468. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175736/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

40.Zdrojowisko Morszyn. Budynek Łazienek solankowych. 1934–1939 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-470. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175737/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

41.Zdrojowisko Morszyn. Budynek Łazienek solankowych. 1934–1939 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-471. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175738/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

42.Zdrojowisko Morszyn. Budynek Łazienek borowinowych. 1936 [Електронний ресурс] / NAC. Sygnatura: 1-C-474-2. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175742/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

43.Zdrojowisko Morszyn. Budynek Łazienek borowinowych. Jędryk Marian, 1936 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-474-1. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175741/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

44.Zdrojowisko Morszyn. Pijalnia wód mineralnych i budynek Łazienek solankowych. Autor: Jędryk Marian, 1937 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-477-1. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175746/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

45.Zdrojowisko Morszyn. Budynek Łazienek solankowych. Autor: Jędryk Marian, 1937 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-477-2. – Режим доступу: <http://audiovis.nac.gov.pl/obraz/175746/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

46.Zdrojowisko Morszyn. Stare łazienki i pijalnia wód mineralnych. 1920-1939 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji.

Sygnatura: 1-C-479. – Режим доступу: <http://audiovis. nac.gov.pl/obraz/175750/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

47.Zdrojowisko Nałęczów. Budynek Łazienek. Soczko Feliks, 1920-1939 [Електронний ресурс] / NAC. Zespół: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny – Archiwum Ilustracji. Sygnatura: 1-C-494. – Режим доступу: <http://audiovis. nac.gov.pl/obraz/175769/10f796b817e43fbe8a07eb824b9eda73/>.

Отримано 03.02.2012

УДК 628.4.02

В.В.РУДЕНКО, канд. арх., А.Ю.ЗИГУН

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ САНІТАРНОГО ОЧИЩЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ІСНУЮЧОГО МІКРОРАЙОНУ м.ПОЛТАВИ

Розглядається система накопичення відходів на території існуючих мікрорайонів міста. Запропоновано метод моделювання при дослідженні системи санітарного очищення міста.

Рассматривается система накопления отходов на территории существующих микрорайонов города. Предложен метод моделирования при исследовании системы санитарной очистки города.

The system of accumulation of waste in the existing housing estate of the city is considered. The simulation method in the study of sanitation of the city is offered.

Ключові слова: відходи, мікрорайон, моделювання.

Ефективне використання та дотримання нормативних вимог при експлуатації міських територій завжди було одним із найважливіших завдань містобудування. В умовах зростаючих обсягів міського будівництва, при дефіциті вільних територій зміни в системі санітарного очищення міста з розвитком елементів комунального господарства набувають сьогодні важливого значення.

Основними проблемами у питаннях поводження з відходами займалися такі дослідники, як Ключниченко Є.Є, Бондар О.І., Голік Ю.С. [1-3].

Для нашого дослідження було обрано мікрорайон «Сади 2», який знаходиться в Октябрьському адміністративному районі м.Полтави.

Мікрорайон «Сади 2» розташований в південно-західній частині міста та побудований в 1980-х роках. Орієнтовна площа складає 31 га. З півдня та сходу обмежений магістральними вулицями, з півночі та заходу – житловою. З півночі та заходу обмежується незабудованими схилами та каскадом ставків. Мікрорайон спроектовано у вигляді укрупненого кварталу. Територія кварталу забудована типовими панельними та